

Profesör ZEKİ MESUD ALSAN'ın Veda Dersi

MİLLETLERARASI HAYATTA BİR HUKUK NİZAMININ TESİSİ PROBLEMİ

İnsanlığın büyük ve ebedi dâvalarından biri de, hiç şüphesiz yaşayış şartları cemiyet ve muhit içinde kuvvetin hudutsuz ve keyfi hâkimiyetine son vererek adaleti sağlayacak bir hukuk nizamının tesisi meselesidir. Dâva cemiyet hayatı ile beraber doğmuş, bu hayatın tarih boyunca gösterdiği gelişme safhalarına göre şekillenmiş, fakat hiç bir devirde insanlığı tatmin edici bir hâl tarzına bağlanamamıştır. Bugün de aynı dâvanın gerek devlet hayatı içinde, gerekse milletlerarası hayatta devam etmekte olduğunu, şahıslarımız üzerindeki yetkileri dolayısıyla, yakından müşahade etmekteyiz. Hukuk devleti, Devletlerarası Hukuk nizamı gibi tâbirler ile ifade edilmek istenilen zamanımızın büyük cemiyet meseleleri, hep aynı dâvanın çeşitli cephelerinden ibarettir.

Esasen insanlığın bugünkü maddi ve manevi hayat şartlarına göre, Devlet Hukuk nizamı ile Milletlerarası hukuk nizamı meselelerini kat'i olarak birbirlerinden ayırmaya imkân yoktur. Milletlerarası câmia dediğimiz büyük insan cemiyeti, türlü milli cemiyetlerin bir muhassalasıdır ki, ona devletler topluluğu adını da vermekteyiz.

Asri teknolojinin yaratmış olduğu maddi ve iktisadi hayat şartları, mesafeleri kısaltmak, dünyayı küçültmek, tahrip kudreti ve sahası büyük, müthiş silâhların icadına imkân vermek suretiyle, arzımızın muhtelif kıt'alarını, bölgelerini birbirine bağlamış ve bunlar arasında tâbii ve zaruri bir dayanışma ve hattâ bir kader birliği vücude getirmiştir. Bir tek dünya vasfı ile tebarüz ettirilen bu munzam olay, beşeriyet tarihinin hiç şüphesiz, en büyük dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir.

Birbirine girişik cemiyetler arasındaki dayanışma zarureti, netice itibarile, bu cemiyetlerin hukuk nizamları konusunda da derhal tesirlerini göstermiştir. Son zamanlara kadar devlet hâkimiyetinin devlet istiklâlinin mutlak şekildeki telâkkileri dolayısıyla kabul edilmek istenilmeyen bu milletlerarası kader birliği, bugünün büyük bir realitesi halinde belirmiş bulunmaktadır. Milletlerarası dayanışma, iç hukuk ile Devletler Hukuku arasında o kadar sıkı bir bağlantı yaratmıştır ki, artık, eskiden yapıldığı

gibi, bunları yekdiğerinden müstakil olarak mütalâa etmeye imkân kalmamıştır.

Devlet hukuk nizamı ile, devletlerarası hukuk nizamı arasındaki bu sıkı irtibat kabul edilmekle beraber, her ikisinin de gerçekleştirilmesi maksadile, işe hangi kademededen başlanması lâzımgeldiği hususu da büyük bir mesele teşkil etmektedir. Derslerin konusu milletlerarası hayatta bir hukuk nizamının tesisi meselesi olduğuna göre, biz daha ziyade Devletler Hukukunu ilgilendiren bu mesele üzerinde duracağız. Bununla beraber devlet hukuk nizamı ile devletlerarası hukuk nizamının karşılıklı tesirlerini gözönünde tutarak, mevzuumuzun daha iyi anlaşılması maksadıyla, devlet hukuk nizamı sahasına da kısaca temas edeceğiz.

Bilindiği veçhile cemiyet hayatının bir kitlesi bakımından en mütakâmil safhasını devlet teşkil etmektedir. Devlet hakkındaki içtimai veya hukuki telâkkiler ne olursa olsun, o, tarihi ve içtimai bir realitedir ki, insanların ahlâki ve fikri seviyeleri yükseldikçe, gayesi hakkındaki telâkkiler de gelişmekte ve vatandaşların müşterek arzu ve menfaatlerinin muhassalasını teşkil eden üstün bir kuvvet halinde teşkilâtlanıp belirmektedir. Devlet ve devlet hayatı da tarih boyunca bir takım istihaleler geçirmiştir. Devlet de, hiç şüphesiz, aile ve kabile gibi üyelerine kendisini empoze etmiş olan, ve insanın içtimai bir mahlûk olması karakterine dayanan tabii bir müessesedir. Onun bu tabii ve zaruri karakteri bugün de değişmemiştir. Değişiklik daha ziyade devletin ve hususile iktidarın güttüğü gayelerde görülmektedir. İdeal gaye idare edenler ve idare edilenler yolundaki eski târihi bertaraf ederek bütün vatandaşları sıkı bir tesanüd içinde devlet hayatına iştirâk ettirmek ve devlet müessesesine onların müşterek otoritesi mahiyetini vermektir. Ve ancak bu gayeye eriştikten sonradır ki, içtimai ve iktisadi durumu ne olursa olsun, her vatandaş devleti, kendi müşterek malî telâkki etmeye ve kendi refah ve saadetini, onun refah ve saadetinde aramaya başlar.

Devlet hayatının bu merhaleye erişmesi için tarih boyunca çok acı ve kanlı tecrübelerden geçilmiştir. Bugün dahi gerek devlet hayatında ve gerekse milletlerarası hayatta, hayat mücadelesini ve insanların, milletlerin birbirlerini sömürme emellerini tabii ve zaruri görenler henüz pek çoktur. Bununla beraber, insanlar zekâları sayesinde, nasıl tabiatın bir çok zalim ve salgın kuvvetlerine karşı korunmaya, onların tesirlerini azaltmaya muvaffak olmuşlarsa, hak ve adalet şuurunun gelişmesi ile de hususi menfaatler mücadelelerinin elem ve iztiraplarını izale veya tâdil etmeye muvaffak olacakları beklenebilir. Çünkü insan zekâsı kuvvet deni-

len şeyin de aldatıcı ve kararsız olduğu ve kin, intikam denilen ihtirasların da günün birinde bir kuvvet teşkil edebileceğini, ve zalim ile mazlumun beklenmedik bir zamanda yer değiştirebileceğini, sezmede güçlük çekmez.

Devlet otoritesinin mahiyeti ve gayesi meseleleri rejim davasını doğurmuştur. Tarih boyunca devam eden istibdat hürriyet mücadelesi, iktidarın menşesine, hedefine, ve kullanımına ait türlü fikirlerin ve emellerin yarattıkları bir ihtiraslar mücadelesidir. Vatandaş ile devlet arasındaki karşılıklı münasebetleri en iyi bir şekilde tanzim eden ve hak ve hürriyet ve demokrasi rejimi içinde bu mücadelenin mahiyeti değişir, ve millet hayatının gelişmesinin ihtiyaç gösterdiği yeni fikirlerin doğmasını kolaylaştıracak bir fikir müsabakası halini alır.

Amerikan demokrasisi hakkında mühim ve değerli bir tedkik yapmış olan Fransa mütefekkeri Tocqueville, bazı kusurlarına işaret etmekle beraber, demokrasi rejiminin her şeye rağmen üstünlüğünü şöyle açıklıyor. Bu rejim devlet içinde yaşayanların hepsinin yardım ve çalışmalarını hesaba katmak, herkesten faydalanmak, herkesin devlet hayatı ile ilgilenmesini sağlamak durumunda bulunduğu için ferdlerde L'esprit de Cité dediği gibi bir nevi devletçi ruhunu en yüksek derecede geliştirir. Demokrasi, hedefe de kendi hususi hayatı ve devlet işlerine iştirâki bakımından, hukuk eşitliği içinde, aynı selâhiyet ve kudreti tanıır. Devletin zindeliği ve istikbalde göstereceği inkişaf bu vatandaşlık ruhunun hâkimiyetine dayanır.

Demokrasinin Tocqueville'in tasvir ettiği şekilde anlaşılması ve tatbik edilmesi, devlet otoritesine, bütün vatandaşların müşterek iradesi, müşterek kudreti mahiyetini izafe eder. Böyle bir rejimin hâkim olduğu devlet hayatında, hukuk nizamının zaruri teminatını teşkil eden menfaatler müvazenesini de kolayca tesis etmek mümkün olur. Menfaat deyince, yalnız maddî ve iktisadî menfaatleri değil, daha geniş mânasiyle, fikrî manevî ve ahlâkî gayelere matuf menfaatleri de kasdetmekteyiz. İnsanları harekete geçiren amillerin yalnız maddî menfaatlerden ibaret olduğu, dinî, manevî ahlâkî emel ve ihtirasların da bu hususta büyük rol oynadığı malûmdur. Esasen, "hak" denilen şey de bu çeşitli menfaat amillerinden doğan karşılıklı münasebetleri adalet duygusuna göre ahenkleştiren, denkleştiren kâideden başka bir şey değildir. Fransız devletler Hukuku Profesörü, L. Le Fur hakkın "içtimai bir hayat kâidesi" olduğunu söylüyor..

Herhangi bir cemiyet hayatının hukuk nizamı ile ilgili bu umumî mütalaâlardan sonra devletlerarası hayat sahasına geçebiliriz.

Hâkim rejimlere göre, devlet hayatı içinde iyi veya kötü bir düzenin kurulmasında başlıca rolü oynayan devlet otoritesi gibi üstün bir kuvvetin devletlerarası hayatta yokluğu bu sahanın hukuk nizamı davâsını daha çetin, daha muğlâk bir şekle sokmaktadır. Bilindiği veçhile hukukun müsbet kıymeti ve faydası müeyyidelerinin tesir ve kuvvet derecesine bağlıdır. Bu tesir ve kuvvet bahsinde yalnız maddî kuvvet gözönünde tutulmaz. Manevî ve ahlâkî amillerin de maddî kuvveti desteklemesi lâzımgelir. Vatandaşların devlet hayatına bağlılıklarını ve kanunlara itaatlerini sağlayan âmillerin en mühimleri manevî ve ahlâkî mahiyette olanlardır. Tesanüd duygusu, umumî menfaat mülâhazası, vatan sevgisi, müşterek bir ideale erişmek emeli bunların başlıcalarıdır.

Milletlerarası câmia hayatının hukukî nizamını sağlamak gayesini güdecek milletlerarası bir teşkilâtın da aynı şekilde müessir, yani hem maddî, hem manevî tesir unsurlarından mürekkep müeyyidelere sahip olması gerekir. Halbuki milletlerarası hayatın realiteleri, bu şekildeki müeyyideler ile teçhiz edilmiş üstün bir otoritenin vücade gelmesine henüz imkân bahşetmemektedir. Milletler Cemiyeti tecrübesi, ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtı mekanizmasının şimdiye kadar görülen işlem tarzı bu imkânsızlığı açıkça belirtmiştir.

Gerek Milletler Cemiyeti, gerekse Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, devlet hayatı üstünde bir milletlerarası câmia hayatının mevcut bulunduğu fikri ve bu hayatın barış ve güvenliğini korumak, yani milletlerarası bir hukuk nizamı tesis etmek lüzüm ve ihtiyacı üzerine kurulmuşlardır. Bu düşünce ve ihtiyaç hareket noktasını teşkil edince onların mantıkî icaplarına göre, bir teşkilât ve buna dayanan bir nizam kurmak teşebbüsü, nazari bakımdan, belki de kolay görülebilir. Devlet hayatında olduğu gibi, milletlerarası câmianın üyeleri olan devletlerin de kuvvete başvurmaları usulüne son verilmesi suretiyle bir taraftan tecavüzün menine ve mütecavizin tedbîrine, diğer taraftan anlaşmazlıkların barış yolu ile çözümlenmesine ait tedbirler ileri sürülebilir. Netekim gerek milletler cemiyeti, gerekse Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, bu tedbirleri, nazari olarak dermiş etmekte ve statülerine gecirmekte güçlük çekmemişlerdir. Fakat nazari sahada ve devlet hayatında bir mania ile karşılaşmayan nizam fikri, milletlerarası hayat realitelerinin mümanaat ve mukavemeti dolayısıyla her iki teşkilât tarafından da tatbik sahasına geçirilememiştir. Fikir ile realiteyi, daha doğrusu hukuk ile siyaseti, milletlerarası hayatta uzlaştırmak henüz mümkün olamamıştır.

Bunun başlıca sebebi, milletlerarası câmia hayatının, manevî hayat

şartları bakımından henüz bir olgunluk devresine girememiş olmasıdır. İnsanların inanç ve idealleri hâlâ devlet hudutları ile sınırlandırılmış bulunmaktadır. Daima kuvvetini arttırmak hevesinde bulunan, ve milletlerarası politika alanında kendi menfaat ve hedefinden başka bir şey düşünmeyen devlet, bütün kudret ve hâkimiyeti ile iç ve dış politikaya münhasıran hükmetmek arzusunda bir devamdır. Bu sebebden milletlerarası câmia hayatı içinde, devletleri ve onlara bağlı insanları, müşterek bir idealin, müşterek yüksek bir otoritenin disiplin ve nizamına tâbi tutacak bir dayanışma duygusuna, bir insanlık zihniyetine henüz rastlanmamaktadır.

Bir devlet içinde vatandaşlar arasındaki tesanüd, en yüksek ve mütekâmil şeklini, hayati menfaatlerin müdafaası konusunda bulur. Devletin varlığı, şerefi, hâkimiyet ve istiklâli, istikbali, tehlikeye maruz sanıldığı anda, bunları savunmak hususundaki fedakârlık duygu ve istekleri azamî haddine çıkar. Halbuki milletlerarası câmia bakımından, hayati menfaat konusu addedilmesi lâzım gelen dünya barış ve güvenliği bahsinde, câmianın üyeleri aynı fedakârlık duygusunu taşımadıkları için, lüzûmunu da takdir etmezler. Tali meselelerde, iktisadi ve içtimai mahiyetteki teknik konularda işbirliği yapmaya yanaştıkları halde, asıl ana mesele olan barış ve güvenliğin muhafazası hususunda aynı düşünce ve hassasiyetle harekete geçmezler.

Milletlerarası câmianın üyeleri olan milletlerarasındaki tesanüdü, bilhassa manevî cephesi, onları muayyen bir gaye uğrunda, tam bir işbirliği yapmaya sevk edemeyecek derecede zayıf olunca devletlerin müşterek karar ve hareketine dayanacak müşterek otoritenin de ne kadar karar-sız ve tesirsiz kalacağı kendiliğinden anlaşılır.

Gerek milletler cemiyetinin, gerekse Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kurmak istediği müşterek emniyet sisteminin milletlerarası câmia hukuk nizamının temeli olduğuna şüphe yoktur. Bu sistemin esas mekanizmasını ise tecavüze karşı müşterek hareket teşkil eder. Devlet hayatında, hükümet kuvveti vatandaşların huzur ve emniyetini korur. Ancak her vatandaş bu kuvveti, sırf karşı durulamıyacak üstün bir kuvvet olarak değil, hakkı destekliyen, umumi menfaati koruyan, meşru ve itaate şayan bir kuvvet şeklinde telâkki eder, ve kuvvet de asıl kudretini bu telâkkiden alır. Milletlerarası câmia hayatında müşterek emniyeti koruyacak olan müşterek otorite ise, câmianın siyasi ve manevî bünyesinin icabı olarak maddi ve manevî kuvvet unsurlarından mahrum bulunmaktadır.

Bugün için barış yolu ile bir dünya devletinin kurulması mümkün

olmadığına göre, müşterek emniyetin tesis ve muhafazası devletlerin kuvvetlerini birleştirerek müşterek hareket etmeleri esasına dayandırılmak istenilmiştir. Onun için, milletlerarası hayatın realiteleri müvacehesinde bu müşterek hareketin gerçekleşmesi imkânlarını araştırmak, ona dayanan bir barış ve güvenlik sisteminin hakikî değerinin takdiri bakımında çok lüzümlüdür. Bu araştırmada birbirine bağlı olan iki noktayı ayrı ayrı incelemek gerekir. Bunlardan biri, müşterek kuvvetin mahiyeti ikincisi de müşterek kuvveti harekete geçirecek âmillerdir.

Tecavüze karşı kullanılacak, yani milletlerarası nizamı savunacak müşterek kuvvetin meydana getirilmesinde büyük devletlerin baş rolü oynayacaklarına şüphe yoktur. Bilhassa harp tekniğinin bugünkü durumunda en müessir ve pahalı silâhlar ancak bu devletlerin ellerinde bulunmaktadır. Müşterek hareketin muvaffakiyeti, mütecavizin kuvvetlerine faik bir kuvvet çıkarılması ile sağlanabilir. Küçük devletlerden biri tarafından vâki olacak bir tecavüzü önlemek - eğer büyük devletlerden biri onu himaye edip destekliyorsa - çok kolaydır. Bu itibarla dünya barış ve güvenliğini bozmak istidadında bulunan bir tecavüz, ancak büyük kuvvetlere sahip büyük devletlerden biri tarafından yapılacak tecavüz olabilir. Bu devletlerin sayısı ve durumu malûmdur. Bu nevi bir tecavüz olabilir. Bu devletlerin sayısı ve durumu malûmdur. Bu nevi bir tecavüz ve buna mukabele doğrudan doğruya yeni bir cihan harbine yol açar ki, insanlığın korktuğu, ve her suretle önlemeye çalıştığı olay da budur. Esasen Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Güvenlik Meclisinde, büyük devletlere tanınmış olan Veto hakkına vücut veren âmillerden biri ve başlıcası büyük devletler aleyhinde zorlayıcı tedbirlerin başarılı bir şekilde tatbikinin imkânsızlığı düşüncesi olmuştur.

Müşterek emniyetin ve barışın korunması için nazari olarak teşkili zarurî ve uygun görülen bir milletlerarası zabıta kuvvetinin, tatbikatta ne gibi güçlüklerle karşılaşacağı, zaten şimdiye kadar böyle bir kuvvetin kurulamamış olması ile iyice anlaşılmiş bulunmaktadır.

Kaldı ki, böyle bir kuvvetin vücade getirilmiş olduğunu kabul etsek dahi, onun müessir bir surette harekete geçirilmesi de ayrı bir meseledir. Dünya barış ve güvenliğinin ve netice itibarıyla milletlerarası nizamın bir tecavüze karşı korunması keyfiyetinin, bütün devletler için, aynı ehemmiyet ve telâkki ile karşılanan, aynı menfaat duyguları ile ulaşılması istenen bir gaye teşkil ettiğine inanmak güçtür. Bazı devletler için, bir güvenlik durumu tesis eden bir nizam, bir statüko diğer devletler için güvensizlik hali güvensizlik sebebi sayılabilir. Her devlet muayyen bir barış

haline aynı kuvvet ve samimiyet ile bağh olamaz. Devletlerarası hayatta, henüz tehdi, ve kuvveti milli siyaset âleti olarak kullanmak arzusunda bulunanlar eksik değildir. Bu muhtelif kanaat ve emeller bir teşkilâta bağh olan devletleri müşterek kuvvetin kullanılmasında tereddütlere sevk edebilir. Yapılacak hareketin haklı ve meşru olup olmadığı hususunda şüpheler uyandırabilir. Mesele bir defa bu safhaya intikal ettikten sonra devletlerin hareketlerine, hukuktan ziyade politika ve hususi menfaat mülâhazaları hâkim olur. Ve tabiatıyla müşterek güvenlik mekanizması da andlaşmalarda derpiş edilmiş olduğu şekilde işleyemez. Nitekim milletler Cemiyeti içinde, İtalyan - Habeş harbi sırasında, İtalya'nın mütecaviz olduğu elli devlet tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen ona karşı müşterek zecri tedbirlerin tatbiki, türlü siyasi mülâhazalar tesisi ile sağlanamamıştır.

Milletlerarası câmianın hukuki bir nizama bağh bir câmia mahiyetini kazanabilmesi için, müşterek hareketin, ve kuvvet kullanılmasının hukukun kontrolüne tâbi tutulması lâzımgelir. Bu da ancak şu yollardan temin edilebilir:

1 — Devletlerin kuvvetin haklı ve meşru olarak kullandığı kanaatinde birleşmeleri,

2 — Milletlerarası câmia hayatının yeni şartlara intibak ettirilmesi keyfiyetinin banş yolu ile sağlanması,

3 — Tecavüzün müştereken reddini temin edecek ve hukukun hâkimiyeti altında bulunacak milletlerarası ve zabıta kuvvetinin teşkili.

Devlet hayatında olsun, milletlerarası câmia hayatında olsun teşkilât bir gaye olmaktan ziyade bir vasıtaadır. Ancak muayyen bir nizam ve gaye üzerinde anlaşılan devletlerdir ki, kurulmuş veya kurulacak bir teşkilâtta faydalanma imkânını bulurlar. Kurucularının gaye birliği teminatını haiz olmayan milletlerarası bir teşkilât hayatiyet kudretinden mahrum kalır.

Milletler cemiyeti Birinci Cihan Harbini müteakip, galip devletler zümresinin tesis ettiği kötü bir nizamın bekçisi olarak kurulmuş bulunuyordu. Nizamın muhafazası ve devamı hususunda, büyük devletler arasında bile birlik yoktu. Japonya, İtalya, Almanya bütün politikalarını mevcut milletlerarası statükoyu bozmak gayesi üzerinde teksif edip bunu gerçekleştirmeye çalışıyorlardı. Milletler cemiyetinin iflâs konusunda cemiyet paktının kusurlarından, boşluklarından bahsedilebilir. Ancak bütün bunlar tek bir sebepten doğmuş neticelerdir. Tek sebep ise, şüphesiz

devletlerin ve bilhassa büyük devletlerin, milletlerarası câmia hayatının muhtaç olduğu hukuk prensiplerini gerektiği derecede benimsememiş, ve bu hayat ile ilgili umumi menfaati, kendi hususî menfaatleri üstünde saymamış, ve hattâ milli siyaset âleti olarak icabında kuvvete başvurmak tasavvur ve teşebbüslerinden samimiyetle, ciddiyetle vaz geçmemiş olmalarıdır. Bu durumun doğurduğu akîbet ise malûmdur.

İkinci Cihan Harbi şeklinde tecelli eden bu akîbet, milletlerde harp korkusunu daha çok arttırmış olduğundan, milletler cemiyetinden daha müessir ve daha kuvvetli bir teşkilât kurulması arzusu umumileşmiş bulunuyordu. Bu umumi arzu neticesinde, geçirilmiş olan tecrübelerden de faydalanılmak suretile, bir anayasanın muhtaç olduğu bütün amaç ve prensipleri, ve bunların tatbikinin gerektirdiği tedbirleri ve müeyyide hükümlerini ihtiva eden 110 maddelik bir andlaşma ile Birleşmiş Milletler Teşkilâtı kurulmuş oldu. Milletler Cemiyeti banş andlaşmalarının tesis ettiği yeni toprak nizamı üzerine kurulmuştu. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ise, eski nizamın ve statükonun, İkinci Cihan Harbi dolayısıyla, altüst olduğu ve yeni banş andlaşmaları ile, yeni nizamın henüz tesis edilemediği bir sırada vücade getirilmiştir. Bu itibarla, harp kazanmak hususunda, galip zümrenin büyük devletleri arasında mevcut olan anlaşma ve işbirliğinin, harbi müteakip yeni bir banş nizamı tesis etmek konusunda da devam edeceği düşüncesi, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kuruluşunda hâkim prensip rolünü oynamıştır.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı da, ana konsepsiyonu itibarile, hâkimi yet ve istiklâlleri mahfuz tutulan bir devletler cemiyetidir. Devletler üstü, mutlak bir otoriteye sahip değildir. Büyük devletler üzerinde ciddi hiç bir selâhiyeti yoktur. Diğer devletler üstündeki tesir ve nüfuzu da mahduttur. Şu hale göre, teşkilâtın mevcudiyetine rağmen, büyük devletlerin hareket serbestileri tamamen, diğer devletlerinki ise büyük bir nisbette mahfuz kalmaktadır. Milletlerarası alanda devlet selâhiyetlerinin kullanılması, bilindiği veçhile, devletlerarasındaki münasebetlerin mahiyet ve şekline, ve politikanın icaplarına tâbi bulunmaktadır. Eğer bu münasebetler dostane bir mahiyet arz ediyorsa, selâhiyetler anlaşma ve işbirliği istikametinde harekete geçer. Onun için, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı mekanizmasının andlaşma hükümlerine göre işleyişi onun amaç ve prensiplerinin tesirinden ziyade, devletlerarasındaki münasebetlerin müsbet veya menfi şekildedeki tesirlerine bağlıdır. Milletlerarası câmianın bugünkü siyasi ve manevî bünyesi, durumun başka şekilde gelişmesine henüz imkân vermemektedir.

Milletlerarası hayatta harp ve sulh durumuna ancak büyük devletler

hâkim bulunduğu için, onların Birleşmiş Milletler Teşkilâtının amaç ve prensipleri müvacehesinde hareket serbestilerini muhafaza etmeleri; müstakar bir güvenlik ve barış halinin tesisini güçleştirmektedir. Bu sebepten, devletler, kendi nüfuz ve tesir sahalalarında barış ve güvenliği bir dereceye kadar korumak maksadiyle, bölge anlaşma ve ittifaklarına başvurmak, kısacası eski kuvvet müvazenesi politikasına dönmek zaruretini duymuşlardır.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtının mekanizmasına hâkim bulunan, büyük devletler anlaşması, esasında hem vasıta, hem de gaye olarak mütalââ edilmiştir. Teşkilâtın en mühim uzvunu teşkil eden güvenlik meclisinin görev ve yetkilerini, anlaşma hükümlerinin derpiş ettiği şekilde yapabilmesi ve kullanabilmesi ancak bu anlaşmaya bağlı bulunduğu için, onun, yani bu anlaşmanın, mekanizmanın işleyişinde başlıca vasıta olarak tasavvur ve kabul edildiğine şüphe yoktur. Bu nokta tesbit edildikten sonra, teşkilâtın kudret ve selâhiyeti hakkında realitelere uygun bir kanaat edilebilmesi için, ilk önce bu vasıtanın mahiyetini incelemek gerekir. Tabii ilk yapılacak şey, büyük devletler anlaşmasının fiilen mevcut olup olmadığını ve hattâ muayyen bir zamanda veya bir mesele üzerinde mevcut bulunsa bile, bunun teşkilâtın yaşadığı müddetçe sürüp sürmeyeceğini araştırmaktır. Bu araştırmaya, belki Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kurulduğu sırada ihtiyaç hissedilebilirdi ise de, bu gün artık buna lüzûm kalmamıştır. Çünkü harp devresi içinde fiilen mevcut bulunan büyük devletler anlaşması, teşkilâtın kuruluşunu takip eden yıllarda bozulmuş, yok olmuş, ve yerini çetin bir anlaşmazlığa bırakmıştır.

Barış ve güvenliğin muhafazası mesuliyetini üzerlerine almış olan büyük devletler direktuarı parçalanmış ve karşılıklı muhalefetle, vetolar çoğalmış ve bunun neticesinde Birleşmiş Milletler Teşkilâtı görevlerini ifâ edemeyecek duruma düşmüştür. Bu suretle, teşkilâtın işleyişi vasıtası olarak kabul edilen büyük devletler anlaşmasının, milletlerarası hayatın realiteleri ile bağdaşan bir gerçek olmaktan ziyade, onlara aykırı düşen bir tasavvur ve faraziyyeden ibaret bulunduğu meydana çıkmıştır.

Ancak bu müşahede bizi Birleşmiş Milletler Teşkilâtının lüzumsuz ve faydasız bir müessese olduğu kanaatine götüremez. Vasıta olarak, bu günün realitelerine uygun düşmediğini söylediğimiz büyük devletler anlaşması, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının gerçekleştirmek istediği gayelerden biri şeklinde mütalââ edilince teşkilât hakkında verilecek hüküm biraz değişir. Çünkü teşkilâtın esas vazifelerinden biri de devletlerarası an-

laşmazlıkları barış yolu ile çözmek, ve bunların harplere yol açmasını önlemektir.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı mekanizmasının işlemesine mâni olan büyük devletler arasındaki anlaşmazlıkların teşkilâta aksederek, gerek güvenlik meclisinde, gerekse genel kurulda konuşmalara, tartışmalara konu teşkil etmesi onlar hakkında kısmi ve geçici uzlaşma çareleri araştırılmasına, sebep oldukları gerginliklerin azaltılmasına, ileriye matuf hal ümidleri ile zaman kazanılmasına, yol açabilir. Vakıalar Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bu istikamette hayli faydalı bir rol oynamakta bulunduğunu göstermiş ve bu bakımdan lüzumlu bir müessese olduğunu belirtmiştir.

Milletlerarası, bir barış nizamının kurulması ve korunması problemi-nin halli, esasında, büyük siyasi meselelerde, büyük devletlerin anlaşma-sına ve işbirliği yapmasına bağlı olmakla beraber, iktisadî, içtimai, ve kül-türel sahalardaki anlaşmaların da bu hususda dolayısıyla yapacakları tes-ir ve yardımları ihmâl etmemek gerekir. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile onun ihtisas müesseselerinin bu sahalarda daha çok başarı gösterdiklerine ve böylece milletlerarası tesanüd duygularını, ve anlaşma arzularını ar-tırdıklarına şüphe yoktur. Bu sebepten, büyük devletler anlaşması, Bir-leşmiş Milletler Teşkilâtının muvaffakiyeti bakımından ne derece lüzum-lu ise, teşkilâtın da bu anlaşmanın sağlanması ve hiç olmazsa anlaş-mazlığın harbe yol açacak husumete münkalip olmaması için, o derece faydalı bir müessesedir.

Dünyada bir barış ve hukuk nizamının kurulması meselesi, esasın-da türlü cephelerinden mütalâa edilmesi gereken çok çetin ve muğlak bir dâvadır. Asri teknolojinin fiilen yaratmış olduğu bir tek dünyanın, ya-ni büyük insan cemiyetinin hukuk nizamı, ancak muazzam bir gayretler ve hizmetler sentezinin eseri ve mahsulü olabilir. Yalnız bir hukuk tek-niği, veya nazari bakımdan mükemmel sayılan bir anayasa bu sentezin vücut bulması için kâfi değildir. İnsan hayat ve faaliyetinin her cephesi ile ilgili fikirlerin, inançların, geleneceklerin, gayretlerin, müesseselerin bu sentezin teşekkülünde aynı ve mühim hisseleri vardır. UNESCO sözleşme-sinin başında yer alan "harpler insanların dimağlarında başlar, barışın savunma seyirlerinin de insanların dimağlarında kurulması gerektiğidir" mütalâası tam bir hakikatin ifadesidir. Bir devlet hayatı içinde bile, niza-mın ahengin müvazenesinin yaratıcısı, kuvvetli müeyyidelere sahip teşkilât değildir. Fikri ve manevi amillerde bu hususta mühim rol oynarlar. Dev-let topluluğunda en kuvvetli bağı teşkil eden vatan fikri ve sevgisi mahi-yetinde, meselâ insanlık sevgisi veya milletlerarası zihniyet gibi adı ne

olursa olsun, milletleri birbirine yaklaştırıp sevdirecek bir bağ, milletlerarası sahada henüz vücut bulmamıştır.

Hak ve adalet şuuru hakiki bir gelişme göstermedikçe hukuk tekniği düzenleyici rolünü oynayamaz. Bu gelişme ise, cemiyet hayatının maddi ihtiyaçları kadar, manevi ve fikri şartlarına, daha doğrusu cemiyet üyelerinin medeni seviyelerinin derecesine bağlıdır.

Bu hakikatin ışığı altında, milletlerarası câmia hayatını, ve onun teşkilâtlanma teşebbüslerini kısa bir tahlile tâbi tutunca, iki Cihan Harbinin maddî ve manevî tesirleri neticesinde, bu hayatın henüz bir ihtilâl veya inkilâp devresi yaşamakta olduğunu ve bir çok milletlerin hareketlerine, henüz hukuk kaidelerinden ziyade, kurtuluş, hürriyet, istiklâl, istismar, tahakküm mücadelelerinin gerektirdiği şiddet ve kuvvet politikalarının hâkim bulunduğunu görürüz. Ancak bu müşahede bizi kötümser olmaya sevkedecek mahiyette değildir. Adalet ve hukuk şuuruna uygun bir devlet hayatı nizamının kurulması dâvası asırlarca sürmüş, ve henüz bir çok memleketlerde bile herkesi tatmin edecek şekilde halledilememiştir. Milletlerarası câmia hayatı gibi, henüz pek genç olan, ve maddi ve manevî ahenk ve disiplin unsurlarından mahrum bulunan bir hayatta ise hukuk nizamının ana şartları; şüphesiz daha güçlkle vücut bulup gelişecek ve bunların düzenleyici tesirleri daha uzun bir zamana ihtiyaç gösterecektir. Her cemiyet gibi, milletlerarası câmiada uzun müdde tanarşi içinde yaşayamaz, yaşaması mukadder ise mutlaka bir nizama tâbi olacaktır. Gönül isterki, bu nizam, barış yolu ile gerçekleşmiş bir hukuk ve adalet nizamı olsun!...

Bu temenli ile tedaris hayatının son dersini teşkil eden bu derse son verirken ona genç öğrencilere hitaben bir kaç klime daha ilâve etmek istiyorum. Yıllarca, genç, taze, masum dimağlara hak ve hakikat saydığı şeyleri öğretmeye çalışan bir hocanın kürsüsünü terk ettiği andaki dersi bir nevi vasiyet mahiyetini taşır. Sizlere dünya nizamı probleminden bahsettim. Bu konu umumi mahiyetteki hukuk nizamı probleminin ancak Milletlerarası hayata temas eden cephesinden ibarettir ve milletlerarası hayata geçtikten sonra da yine bütünlüğünü mahafaza eyler. Dünya nizamı, aile şehir ve devlet hayatları nizamlarının muhassalasını teşkil edeceğine göre, dahilde ve haricte hak ve adalet şuurunun yapılması, geliştirilmesi bakımından ön plândaki vazifeler gayretler ve hattâ fedakârlıklar, herkesten önce hukukculara düşer. Hukukcu adalet tesisi adalet tevzii gibi nazik ve ince bir san'ata intisap eden kimsedir ki, cemiyet hayatının hangi merhalesinde olursa olsun nazari veya ameli olarak hukuk nizamının kurulmasında baş

rolü oynar. Vazifesinin mahiyetinde ve gayesinde bir kutsiyet vardır. Vicdanının aynasıdır. Hükmü, adalet tevzii sanatının icrasında hakkın ve vicdanının sesinden başka ses dinlemez. Egilmez, bükülmez, işte sizler, tarih boyunca ikmâl edilemeyen vazifeleri devir alarak onları tamamlamaya namzet bulunuyorsunuz. İnsanlığın şeref ve hasiyetini, vatandaşların hak ve hürriyetini, koruyucu olarak, sizlere emanet edilecektir.

Hukukcu meleşinizin bu mahiyetini bu gayesini hiç bir zaman hatırdan çıkarmayınız! Bu kürsüden son temennim de bu olsun!-

Allaha emanet olun!. Aziz hukuk öğrencileri..